

KÁDÁR LAJOS

A doni halálbánya

(MUTATVÁNY AZ ÚJ KIADÁS ELÉ)

3. RÉSZ V. FEJEZET

Vörösök Odesszában. Autós kivégzés.

Megjelenik Kun Béla. Indulás hazafelé.

Odesszában nagy felfordulást találtunk, ugyanis akkornap vette át a várost a bolsevistáktól a Kerenszki pártja. Ez sem ment nagyon simán, pár ember áldozatul esett. Harmadnapra temették el az áldozatokat. Az újságok hetven halotról számoltak be, de az összes kórházak is megteltek sebesültekkel. Nem akartunk a foglyok közé keveredni, nem mintha különbeknek tartottuk volna magunkat, hanem hogy ne legyünk úgy szem előtt. Volt egy kis pénzcsekkék, habár itt nagyon drága kezdett lenni minden és a régi cári pénz is eltűnőben volt, helyébe a Kerenszki-féle pénz jött dívatba.

Egy kis külvárosi szállodában béreltünk szobát, addig míg elindulhatunk hazafelé. De a pénzünk kezdett fogyni, tehát munka után kellett néznünk, mert pár nap múlva már csak két rubelünk volt és a szobánk csak egy napra volt kifizetve. Odessza nagyváros, még aznap kaptunk mind a ketten munkát. Faddi egy fa- és szénüzletbe ment kihordónak, én meg valami nagy csájaházba akartam bejutni evőeszköz-tisztítónak. A Pétervár-étterembe felfogadtak mosogatónak. A főpincér közbenjárására Faddi is oda járhatott aludni. Igaz ugyan, hogy ketten aludtunk egy ágyban, de legalább nem került pénzünkbe.

Így telt az idő vagy két hétig. Egyszer a főpincér azt mondta, hogy majd ő ad nekem ruhát és mától kezdve a polgári étteremben, mint pincér fogok dolgozni, mert az egyik pincér beteg lett. Nyolc-tíz nap múlva tisztába voltam az ételek neveivel, de a beteg pincér jobban lett és így énrám nem lett szükség. Vissza akartam adni a főpincérnek a ruhákat, de ő rögvest szól, hogy mától kezdve az első osztályú étteremben fogok dolgozni.

A vörösök elfoglalták Odesszát. Ehhez fogható felfordulást nem lehet elgondolni. A Kerenszki embereit mind elfogták, köztük nagyon sok csehet is. Éjjel-nappal lehetett látni, hogy ott is visznek öt embert, amott is két embert. Ez így tartott négy napig. Az ötödik napon találkoztam a bazárban az ottani Gorodeki Teáter egy magyar színészeivel, akivel az étteremben ismerkedtem meg. Azt újságolta nekem, hogy ma délután nagyon érdekes esetnek lehetek szemtanúja, ha vele megyek a tengerparton levő kereskedelmi gőzösök kikötőjébe. Ott olyat fogok látni, hogy míg élek, nem felejttem el.

Délután csakugyan kimentünk abba a bizonyos kikötőbe. Bizony ott egyelőre nem volt semmi különös látnivaló, de ő megnyugtató, hogy kicsit korán jöttünk.

Közben eszébe jutott, hogy itt lakik valami ismerőse valamelyik tengerparti házban. Ide felmegyünk, legalább onnan jobban fogjuk látni. Amint indultunk, vöröskatonák jöttek szembe velünk, de valami parancsnokfélék lehettek a megjelenésükről ítélve. Amint közelünkbe értek, azt mondta az egyik, persze magyarul:

Na, fiúk, ma nagyon boldognak érzem magam.

Egy másik erre azt válaszolta, hogy ő még nem, ellenben félóra múlva már ő is. Persze a magyar szóra gyökeret vert a lábunk. Szépen megfordultunk és utánuk oson-tunk. Lementek egészen a tengerpartra és itt megálltak, de mi nem mertünk egészen a közelükbe menni, nehogy észrevegyék, hogy ki akarjuk őket hallgatni.

Nemsokára nagy autódübörgést hallottunk az egyik uccából. Sok teherautó ha-ladt felénk egyenesen a tengerpart felé tartva. Egy teherautón legalább negyven vöröskatona volt, ezek leugráltak, odajöttek hozzánk és felszólítottak, hogy hagyjuk el a partot. Visszafelé indultunk, akkor láttuk csak, hogy legalább huszonnégy autó áll ott és valamennyin negyven-negyven ember van. De ezek nem kommunisták voltak, hanem más valami bűnös, de nagyon nagybűnű emberek. Most eszébe jutott a szí-nésznak, hogy menjünk fel ahhoz az ismerőséhez, ahová az elébb akartunk, legalább a lakásának az ablakából jól oda fogunk látni.

Éppen jókor értünk oda. Ugyanis azt láttuk, amint a part széléről körülbelül két-száz lépésre álló autók elsője elindult egyenest a tengernek. A sofőr leugrott, az autó nyílegyenesen a tengerbe szaladt. A part itt nem volt kiépítve, hanem srégen állt a talaj. Ugyanis ez itt kocsi-lejáró volt. A kocsiból senki se menekült meg, mert mind-egyik embernek a nyakára hurok volt vetve és mind a negyven ember nyaka össze volt kötözve egyik a másikához, úgyhogy a kötelek végei az autó oldalához voltak erősítve. Egymásután az összes autókat a tengerbe eresztgették.

A hír gyorsan elterjedt a városban. Azt beszélték, hogy valami ellenforradalmi összeesküvők voltak, de még aznap megtudtam, hogy nem éppen így volt. Egytől-egyig csehek voltak. Ez volt a mi magyarjainknak az első számottevő kölcsönkenyér visszaadása. Mikor ezt megtudtam, ha el is ítélnék érte, de olyan jó érzés volt, hogy életemben ennél jobb érzést nem éreztem. Tudom, hogy a mai világban az ilyesmit nagyon elítélik, de akik tudják, hogy a csehek mit műveltek ott velünk, nem csodál-koznak rajta. Aljas eljárásukat én nem tudtam úgy leírni, mint amilyen bosszút még ma is érzek irántuk. De nemcsak én érzem ezt így, hanem mindenki, aki orosz fog-ságban volt.

Odesszának az északkeleti oldalán voltak a nagy katonai hadi- és élelmezési rak-tárak. A háború alatt innen élelmezték az egész délkeleti frontjukat, sőt még a löszert is innen szállították. Most a bolsevikok kiürítették egy részét és a városban ódölgő hadifoglyokat ide helyezték el. Ide kerültem én is, mert az éttermet, ahol dolgoztam, a bolsevikok még bejövetelükkor elfoglalták és a saját személyzetükkel főzettek és szolgáltatták ki magukat. Itt, ahol elhelyeztek bennünket, elég jó kosztot adtak. Őrség nem volt, úgyhogy szabadon járhattunk-kelhattünk.

Minden délután bolsevista szónokok lepték el a barakkokat. Párosával jöttek és ha az egyik elakadt, a másik kisegítette. Így ment ez vagy tíz napig. Egyszer vöröska-

tonák jöttek be minden barakkba és mindenkit az egyes barakkba rendelték, mert az volt a legnagyobb. Azt is hozzátették, hogy a hazajövésünkről lesz szó. Persze valamennyien odamentünk. Mikor már annyian voltunk bent, hogy még egy gombostűt sem lehetett volna ledobni, bejött öt katona és két civil. Az egyik civil Kun Béla volt. Kun Béla felmászott az emeletes priccstre, lábát lelógatva beszédet intézett hozzánk.

Ilyenformán kezdette:

Kedves magyar testvérek, eljöttem ide közibétek, hogy felébbresszelek benneteket. Tudjátok, kik a háború okozói?

Itt egyik-másik felkiáltott közülünk, hogyne tudnánk, hát a szerbek.

Dehogysis a szerbek, a nagytóke, azután a királyok, de az oroszok cárja már megkapta méltó büntetését.

Azután felsorolta, hogy csak a szegény embereket vitték ki a frontra, hogy hadd pusztuljanak, a gazdagok meg addig összeharásolják a sok pénzt. Még vagy két óra hosszáig beszélt, de olyan ügyesen, hogy nagyon megéjleneztek. Azt még külön kiemelte, hogy ő nem a kisföldű embereket érti bűnösöknek, mert azok szintén dolgos emberek, hanem a gyárosokat és a földbirtokosokat. Azután a kezében levő újságot széjjel hajtotta a térdén és a címlapjával kifelé fordította, úgy tartotta, hogy mindenki láthatta. A Pesti Hírlapnak egy példánya volt ez, nagyon örültünk, hogy most legalább hiteles híreket fogunk hallani Magyarországról.

Mingyárt hozzá is fogott a felolvasáshoz, de olyan rossz állapotokat tárt elénk, hogy majdnem valamennyien sírtunk. Megjegyzem, ez a Pesti Hírlap hamis volt, ők nyomtatták ki a magyar fiúk félrevezetésére. Azután ledobta közénk, hogy ez mindnyájunké. Volt abban mindenféle, ami csak rossz lehet. Például volt benne egy miniszteri rendelet, amely ilyenformán hangzott: Az Oroszországból hazatért foglyoknak 8 napi szabadság jár. Katonai zendülésekről is írt az újság, meg arról, hogy az olaszok nagyon sok foglyot ejtettek. Csupa olyan dolgokkal volt tele, ami elkeserített minket, sőt a vezércikk arról számolt be, hogy az orosz fogságból hazatért katonák nem megbízhatók és követeli a lap, hogy a hadvezetőség nagyobb eréllyel kezelje a hazatért foglyokat. Ezek után nem csoda, ha nagyon sok embert beugrasztottak. Majdnem naponta magyar vöröskatonák jártak be hozzánk, eldicsekedtek, hogy milyen jó dolguk van és milyen sok zsoldot kapnak.

Kun Béla azzal fejezte be, hogy ne gondolkozzunk, hanem álljunk be a vörös hadseregbe, akkor majd fegyveresen megyünk el Magyarországra és felelősségre vonjuk azokat, akik végett nekünk a háborúba kellett menni. Nagy láрма lett, mert majdnem mindannyian tiltakoztunk az ellen, hogy a saját országunk, testvéreink és apáink ellen menjünk. Olyan zúgás lett, hogy eltartott vagy 10 percig, közben valaki lelőtte a villanylámpát, amitől olyan kavarodás lett, hogy vagy negyven embert bevittek a kórházba, mert a sötétben az a sok ember nem tudta, mi történt és fél és egész komiszkenyereket dobáltak Kun Béla felé.

A sötétben mindenki a kijárat felé tódult, némelyeket legázoltak és így történt meg a nagy szerencsétlenség. Azt nem tudom, hogy Kun Béla hogyan jutott ki onnan,

viszont azt megtudtam, hogy a lövést egy marosvásárhelyi néptanító adta le. A nevét is feljegyeztem: Nuricsán Imre, de Kun Bélának nem tudták meg, pedig másnap nagyon keresték a tettest.

Mindenki csak arról beszélt, hogy a magyar népbiztosok ellopták az egész hadsereg kasszáját. Nagyon titkolták, de egész Odessza tudta. Valahogy úgy volt, hogy az egyik városrészből át akarták szállítani a pénzt, de közben megszöktek autóstul együtt. A sofőrt másnap holtan találták meg Odessza mellett az országúton.

Nekünk ugyan ígérhettek akármit, az volt a fő, hogy nem kényszerítettek, hogy álljunk be vöröskatonának. Én, Faddi István és még egy Fekete István nevű kőbányai fiú kimondták, hogy indulunk, mert itt annál rosszabb lesz a helyzet, minél tovább maradunk. Elindultunk a város szélire megvizsgálni az utakat, hogy merre juthatunk ki a városból, de a vámnál mindenütt vörösök álltak, és igazolvány nélkül nem engedtek ki senkit, csak akkor, ha magyar megfizette őket az ember.

Sajnos nekünk még dohányra valónk sem volt, így aztán más eszközhöz kellett folyamodni. Ugyanis megismerkedtünk az őrség magyar tagjaival. A megismerkedés könnyen ment, mert csak úgy odaállítottunk a vámháznál levő őrséghez és azt mondtuk, hogy egy magyar földinket keressük. Két magyar fiú lépett elénk, de nem ők voltak a keresettek, azazhogy nem is lehettek, mert ezt csak mi találtuk így el, hogy az őrségen levő magyarokkal megismerkedjünk.

Ezek a fiúk szívesen beszéltek velünk. De minden teketória nélkül megmondtuk nekik, hogy miben sántikálunk. Meg is beszéltük, hogy még akkor éjjel 12 és 2 óra között ők fognak állni mind a két helyen, mert két őrszem állt a vámháznál. Vissza mentünk a katonai raktárunkhoz és egész délután fejünket összedugva tárgyaltuk a szökés lehetőségeit. De nagy baj volt, ugyanis este csak tizenegy óráig volt szabad az uccán járkálni. Erről eddig egészen megfeledkeztünk.

Nem volt más hátra, minthogy tizenegy óra előtt kiosontunk a város szélére, be mentünk egy mellékutcára és beleültünk a nyitott kanálisba. A nadrágjaink átáztak rajtunk, mert a talaj nagyon nedves volt. Körülbelül 1918. január 10-én történt meg hazafelé indulásunk, de nem állítom pontosan, mert a dátumot sohasem tudtam rendesen. Lehetett negyedegy, mikor kiosontunk a vámhoz, szerencsésen átjutottunk az odesszai vámon, no de most azt se tudtuk, hogy jó irányban haladunk-e. Elhatároztuk, hogy botokat szerzünk, hogyha kell, hát egy-két ember ne bírjon bennünket elfogni. Találtunk is botoknak való eperfa-csemetéket, úgy kapanyél vastagságúak voltak. Feketének volt jó erős vasbicskája, nagy nehezen kivágtunk három darabot, de így is eltelt vele másfél óra. A koronájukat már menetközben daraboltuk le. Hát bíz azokból takaros füttykösök lettek, mert akivel találkoztunk, senki se állta ki szó nélkül.